

РЕЦЕНЗІЯ

доктора педагогічних наук, професора кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Чепіль Марії Миронівни

на дисертаційну роботу Шипки Марії Ігорівни «Просвітницька діяльність та педагогічні ідеї Любомира Гузара (1933 – 2017 рр.)»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань
01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами. Демократичні зміни, що відбулися після проголошення незалежності України, стимулюють сучасних науковців до вивчення маловідомих сторінок історії української педагогіки. В умовах розвитку української педагогічної науки та її прагнення до інтеграції в європейський освітній простір, виникає потреба в дослідженні та застосуванні творчої спадщини українських громадських діячів, педагогів, чиї життя та діяльність охоплювали різні історичні епохи. Їхні педагогічні ідеї зберігають свою актуальність і в сучасних умовах. Важливим завданням є оновлення змісту виховання в процесі реформування освітньої системи України, поєднуючи нові концепції з цінними прикладами виховних ідеалів періоду національно-культурного відродження.

Дослідники звертаються до історії педагогіки, переглядають факти з життя та творчості видатних особистостей, відкривають нові імена та повертають в історико-педагогічний контекст їхні виховні ідеї. Серед визначних постатей, чиї творчі надбання заслуговують на всебічне осмислення, чільне місце займає Любомир Гузар – видатний український духовний лідер та громадський діяч, який відіграв важливу роль у зміцненні духовних основ українського суспільства. Його просвітницькі зусилля та педагогічні ідеї є надзвичайно цінними для сучасної України, яка прагне зміцнити свою національну самосвідомість та духовність. Його ідеї щодо формування моральних цінностей, розвитку критичного мислення, виховання патріотизму та громадянської активності є особливо актуальним в умовах сучасних суспільних викликів. Дослідження його просвітницької діяльності дає змогу краще зрозуміти процеси, що відбуваються в сучасному українському суспільстві. Незважаючи на велику увагу до постаті Любомира Гузара, його просвітницька діяльність та педагогічні ідеї потребують глибшого наукового аналізу. Існує потреба в систематизації та дослідженні його педагогічних ідей, а також у визначенні їхньої актуальності для сучасного освітнього процесу. Отже, наукове вивчення громадсько-просвітницької діяльності та педагогічних ідей Любомира Гузара є важливим для усвідомлення його внеску в розвиток українського суспільства, а також для використання їх у сучасній системі

освіти та виховання. Зважаючи на вищевикладене, дисертаційна робота Шипки М.І. є своєчасною та актуальною.

Дисертаційне дослідження є складником науково-дослідницької роботи кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка «Українська освіта у контексті європейських інтеграційних процесів» (державний реєстраційний номер 0117U005400) та «Тенденції розвитку освіти в кризових умовах: історія, теорія і практика» (державний реєстраційний номер 0123U100619).

Тема дисертаційного дослідження затверджена вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол №11 від 31 жовтня 2019 р.), Міжвідомчою радою з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 2 від 31 березня 2020 року) та уточнена вченою радою університету (протокол № 7 від 21 травня 2020 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Проведений аналіз комплексного дисертаційного дослідження та наукових публікацій здобувачки, опублікованих за темою дослідження, дають підстави стверджувати про високий рівень оволодіння дисертанткою методологією наукової діяльності, а також про успішне виконання дисертаційного дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення. Завдання, результати і висновки поданої до розгляду наукової роботи обґрунтовані на достатньо високому рівні.

У дослідженні коректно сформульована актуальність, визначені об'єкт та предмет дослідження. Мета і завдання відповідають заявленій темі.

Автором використано комплекс методів дослідження: метод джерельної евристики, пошуково-бібліографічний метод, метод аналізу, метод синтезу хронологічний метод, загальнонаукові методи (індукція, дедукція, узагальнення, систематизація), прогностичний метод, взаємодоповнення яких сприяло розгляду основних напрямів громадсько-просвітницької діяльності та педагогічних ідей Л. Гузара.

Варто також зазначити, що джерельна база дослідження є широкою. Вона охоплює 282 найменування (з них 7 – іноземними мовами) та включає пасторально-моральні твори, пастирські послання та письмові звернення Л. Гузара, інтерв'ю, епістолярій, матеріали конференцій, державні нормативні документи, офіційні документи Церкви, біографічні та науково-популярні видання, матеріали мережі Інтернет.

Дисертаційна робота є змістовною, характеризується обґрунтованістю викладених положень, автор засвідчує культуру наукового мислення, уміння визначати й розв'язувати наукові проблеми, логічно й аргументовано викладати матеріал. Загалом дисертаційна робота сприймається як закінчена наукова праця, що містить нові наукові результати.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що дисертантка вперше здійснила комплексне історико-педагогічне дослідження просвітницької діяльності та педагогічних ідей Л. Гузара, визначила історичні події та соціокультурні фактори, що вплинули на формування світогляду та формування педагогічних поглядів Л. Гузара, здійснила періодизацію життєвого шляху та діяльності діяча, охарактеризувала напрями просвітницької діяльності Л. Гузара, обґрунтувала концептуальні засади виховання у творчій спадщині Л. Гузара (виховний ідеал, морально-етичні цінності, національно-патріотичне виховання, роль інститутів виховання), здійснила актуалізацію педагогічних ідей Л. Гузара у сучасну освітню практику, доповнила педагогічну теорію уявленнями про зміст та інструментарій духовно-морального та національно-патріотичного виховання особистості, ввела до наукового обігу маловідомі джерела: статті, інтерв'ю, світлини, що поглиблюють знання про педагогічні погляди діяча та його біографічні дані.

Практичне значення результатів дослідження є незаперечним і зумовлене можливістю його використання при укладанні навчально-методичних рекомендацій та лекційних курсів для майбутніх педагогів, розробці катехитичних занять та положень змісту навчання і виховання у школі; підготовці підручників та посібників з історії педагогіки, релігієзнавства, християнської педагогіки, загальної педагогіки, викладанні спецкурсів чи частини базових курсів для студентів закладів вищої освіти, для підвищення кваліфікації педагогів, здебільшого катехитів та вчителів християнської етики. Матеріали цього дослідження можуть бути використані для організації науково-дослідницьких пошуків при виконанні курсових та кваліфікаційних робіт.

Основні положення та результати дослідження впроваджено в освітній процес Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка №1670 від 26.09.2024 р.), Українського католицького університету (довідка №9 від 02.10.2024 р.), Катехитично-педагогічного інституту УКУ (довідка №20 від 10.09.2024 р.).

Загальна оцінка змісту роботи. Дисертаційна робота Шипки М.І. є цілісним дослідженням, у якому комплексно розкрито просвітницьку діяльність та педагогічні ідеї Л. Гузара. Дисертаційне дослідження має чітко вибудовану та логічну структуру. Воно складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, двох розділів, висновків до кожного із них, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі дисертантка обґрунтувала актуальність теми, вказала на її зв'язок із науковими планами та темами, сформулювала об'єкт, предмет, мету і завдання наукового пошуку, визначила хронологічні межі дослідження, охарактеризувала використані дослідницькі методи та джерельну базу, обґрунтувала наукову новизну, теоретичне і практичне значення отриманих результатів, подала відомості щодо апробації основних положень дисертаційної роботи та їхнього впровадження в освітній процес закладів освіти України,

окреслила особистий внесок здобувача у публікаціях у співавторстві, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі «Творча спадщина Любомира Гузара як науково-педагогічна проблема» здобувачка схарактеризувала джерельну базу дослідження, яка стала основою глибшого розуміння педагогічних ідей та її значення для сучасного українського суспільства, чинники формування педагогічних поглядів Л. Гузара (сім'я, родина, які заклали фундамент моральних цінностей та ідеалів, освіта, професійна діяльність, зокрема викладацька, сприяли розширенню його світогляду та формуванню унікальних підходів до виховання, які були згодом реалізовані у просвітницькій діяльності. Дисертантка ґрунтовно проаналізувала значний масив джерел, що дало змогу розкрити напрями просвітницької діяльності Л. Гузара, яка спрямована на духовне та громадянське пробудження українського суспільства: зміцнення національної ідентичності українців через публічні виступи, лекції та медійні звернення; поширення християнських цінностей; просвітництво молоді, прагнучи виховати покоління свідомих та відповідальних громадян; активна участь у суспільному житті, сприяючи розвитку громадянського суспільства та зміцненню демократичних цінностей.

У другому розділі «Християнсько-гуманістичні основи виховання у творчій спадщині Любомира Гузара» дослідниця розкриває поняття «виховний ідеал», який полягає у прагненні «бути людиною». Це означає визнання гідності кожної особистості, розвиток здатності допомагати іншим і покращувати світ. Такий ідеал формує особистість, яка живе за моральними принципами, взаємоповагою та милосердям. Вагомим здобутком дисертантки є обґрунтування морально-етичних поглядів Л. Гузара, що ґрунтуються на християнських цінностях, формують особистість, яка керується принципами любові, відповідальності, чесності та поваги до людської гідності. Це відображає глибоке розуміння гуманістичних ідей справедливості, рівності та солідарності. Авторкою ґрунтовно охарактеризовано зміст національно-патріотичного виховання у творчій спадщині Л. Гузара, якому він надавав першочергове значення. Дисертантка не обмежується декларативним викладом патріотичних гасел, а пропонує глибокий аналіз сутності національної свідомості, акцентує увагу на необхідності пізнання історичної спадщини та культурних цінностей України як фундаменту патріотизму, наголошує, що справжній патріот повинен володіти не лише емоційним поривом, а й ґрунтовними знаннями, моральною стійкістю та готовністю до практичної діяльності на благо держави та народу. Авторка доводить, що у працях Л. Гузара національно-патріотичне виховання постає як комплексний процес, що передбачає формування освіченої, морально зрілої та відповідальної особистості.

Цінним є висвітлення інститутів виховання у творчій спадщині Л. Гузара – сім'я, освітні інституції, Церква. Акцентовано увагу на сім'ї, де закладаються основи моральності та етики, а батьки виступають прикладом

цінностей та поведінки; на ролі вчителів, школи, Церкви у формуванні національної свідомості у дітей та молоді.

Матеріали дисертації Шипки М.І. обґрунтовані, викладені послідовно з дотриманням наукового стилю. Всі розділи дисертації мають внутрішню єдність, логічність і завершеність. Загальні висновки є логічними, змістовними, зосереджуються на результатах дослідження, відповідають поставленим завданням. Додатки, укладені автором, конкретизують й поглиблюють виклад матеріалу, поданого у тексті дослідження.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях. Кількість та повнота висвітлення основних положень та результатів наукового пошуку у публікаціях аспірантки за темою дисертації відповідає чинним вимогам. Шипкою М.І. опубліковано 12 праць: 3 статті у науково-фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному науковому виданні, 3 – у збірниках тез доповідей на наукових конференціях (1 – у співавторстві), 5 – у навчально-методичних посібниках (у співавторстві).

Відсутність порушення академічної доброчесності. Під час виконання дисертації аспірантка дотримувалася принципів академічної доброчесності. За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертації не було виявлено ознак академічного плагіату, елементів фабрикації та фальсифікації. По всьому тексту роботи простежується єдиний стиль викладу матеріалу. Це самостійно виконане наукове дослідження. Всі ідеї та наукові положення, викладені в дисертації Шипки М.І., отримані автором особисто.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження. Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, звертаємо увагу на окремі дискусійні положення й висловимо деякі побажання й зауваження до змісту роботи:

1. Дисертаційна робота базується на широкому спектрі джерел, що включають маловідомі аспекти творчої спадщини Л. Гузара. Однак це потребує більш глибокого та детального викладу у науковій новизні дослідження. Рекомендується чіткіше визначити, які саме матеріали було введено до наукового обігу.

2. Твердження дисертантки про необхідність поглибленого та систематичного дослідження вчення та діяльності Л. Гузара, попри наявність значної кількості публікацій, вимагає більш детального обґрунтування. У параграфі 1.1 доцільно представити аналіз ступеня дослідженості проблеми, вказавши на її специфіку та еволюцію упродовж хронологічних меж дослідження; виокремивши недостатньо вивчені аспекти та обґрунтувавши необхідність подальших досліджень.

3. Підрозділ 1.3 доцільно чіткіше структурувати відповідно до виділених дисертанткою напрямів просвітницької діяльності Л. Гузара: релігійно-просвітницького, суспільно-політичного, соціального та освітнього. Це дозволило б забезпечити логічну послідовність викладу та поглибити аналіз діяльності досліджуваної персоналії.

4. Необхідно розширити теоретичну базу дисертації, включивши праці сучасних зарубіжних науковців у галузях педагогіки, філософії та релігієзнавства. Це сприятиме контекстуалізації педагогічних ідей Л. Гузара та їх аналізу в межах актуального наукового дискурсу.

Однак висловленні зауваження не впливають суттєво на загальну позитивну оцінку дисертації Шипки М.І., що здійснена на високому науковому рівні та є завершеним науковим дослідженням.

Загальний висновок. Дисертація Шипки Марії Ігорівни «Просвітницька діяльність та педагогічні ідеї Любомира Гузара (1933–2017 рр.)», подана на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, є актуальним, цілісним, завершеним, самостійним науковим дослідженням.

Дисертаційна робота відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 № 44 (зі змінами) та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами). За змістом, актуальністю, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням отриманих результатів дисертація заслуговує на позитивну оцінку, а її авторка, Шипка Марія Ігорівна, – на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта / Педагогіка.

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри загальної педагогіки
та дошкільної освіти Дрогобицького
державного педагогічного
університету імені Івана Франка

М.Ч.

Марія ЧЕПІЛЬ

